

ה'תש"ח / אהרן / אל סל 355

He: Drawn back by the cold, the snow
she: summer months, memory, fantasy

Bertha by Aharon Appelfeld

In winter, he would return. Perspiring, a knapsack on his back, he would bring with him the fresh scent of worlds unknown here. His comings and goings were quiet. You never knew whether he was happy to leave or happy to return.

Inside, in the small room, life remained unchanged. Bertha would sit on the floor, knitting. It seemed as if the passing of years did not touch her. She remained just as he had left her in summer, small, dwarfish even, and quite unaltered.

"Maxie," she would exclaim, as a crack of light came through the door. Throughout the long months she had waited for this light. As the door opened her gaze would fall on him, helplessly.

Very slowly, with studied caution, he would unpack the knapsack. There were clothes and household articles that he had brought with him from his travels. At the sight of them, tears of joy welled up in Bertha's eyes. "That's for you, for you," Max would say, stroking her hair.

The first days after his return were delightful. Bertha sat beside Max, talking. She told him the various details that had accumulated in her memory, trivial experiences, which in this dark room became objects of childlike admiration. Max also talked. He had little to say; what had happened had frozen somewhere on the way. Of course, it was not possible to tell her everything. During the long summer months, on the floor among the skeins of wool, the gaps that he had left between the stories provided her with food for fantasy with which to amuse herself.

Bertha would light the stove, and Max, like a weary traveler, would sink into a long slumber that lasted through the winter. Only in early spring would he stretch himself, saying, "Well, Bertha, it's time I was on my way."

Between naps he would try, half maliciously, half affectionately, to discuss his plans for her. The conversations were full of tears and laughter, and in the end everything remained as before. Max would leave on his travels and Bertha remained behind. And so, the seasons changed, one year followed another, a sprinkling of white appeared

at Max's temples, stomach pains began to trouble him, dysentery, a harsh cough, but Bertha remained as she was, small and dwarfish, these qualities becoming more pronounced, perfected as it were.

At first, he had tried, firmly enough, to put her into an institution for girls. He had even had a few preliminary meetings with the headmistress of the institution, who had turned out to be a strong woman with piercing eyes whom he couldn't stand from the very first meeting. The plan, of course, came to nothing. For several days she roamed the streets, until they found her desolate, and brought her back. No amount of persuasion on his part did any good, he did not have the courage to force her to go, and so she stayed on. There had been one other serious attempt to find her what might be called a suitable living arrangement. This was with a woman, an old woman whose children wanted to find her a companion. Bertha returned the next day, her eyes full of tears, and the matter was closed.

Soon afterward, he began to travel.

בחורף היה שב. מיוזע, תרמיל על גבו, היתה הופעתו מביאה עימה איזה ריח חדש של עולמות. שכאן לא היו מוכרים כלל. יציאתו ושובו היו שקטים. מעולם לא ידעת אם בשמחה יוצא או בשמחה שב.

בפנים, בחדר הקטן, היו החיים נשמרים בקפאונים הדוהה. ברטה היתה יושבת על הרצפה וסורגת. דומה, כי לגביה לא פעל מחזור השנים. קטנה, מגומדה, כפי שהותירה בקיץ, שום שינוי לא אירע בה.

מקסי היתה פורצת בהסתנן האור דרך הדלת. כל החודשים הממושכים היתה מצפה לפתיחה זו. בהיפתח הדלת היה מבטת החלוש נתלה בו באין אונים.

אט אט, בזהירות מכוונת, היה מפרק את התרמיל. היו אלה מלבושים. חפצי בית שהיה מביא עימו מדרכיו. למראה החפצים היו דמעות גיל עולות בעיניה של ברטה. זה בשבילך, בשבילך — היה אומר מקס ומלטף ראשה.

יפים היו הימים הראשונים לבואו. מקס יושב וברטה יושבת לידו ומספרת. היו אלה פרטים קטנים שהיו מצטברים בויכח רונה, חוויות של מה בכך, שכאן, בחדר האפל, לבשו ממדים של התפעלות. עשויים מעטה של ילדותיות תמה. גם מקס היה מספר. מעט היה לו לומר. העלילות קפאו להן אי שם בדרכים. מובן, לא הכול ניתן היה לספר לה. בחודשי הקיץ הארוכים, על הרצפה, בין פקעות הצמר, היו הרווחים שהיה מותיר בין סיפור לסיפור משמשים לה חומר הויה שבו היתה משעשעת את ליבה.

ברטה היתה מדליקה את התנור, מקס היה שוקע כהלך עיף בתוך נימומו הארוך, שנמשך כל עונת החורף. רק

באביב המוקדם היה ממתח גופו ואומר: "ברטה, חייבים לצאת לדרך."

בין נימונם לנימונם היה מנסה להעלות, ספק בודון ספק בחיבה, את תוכניותיו לגביה. בין ככי לצחוק היו געריים הדיונים. לבסוף היה נותר הכול כפי שהיה. מקס היה יוצא למסעיו וברטה היתה נשארת כאן. וכך היו מתחלפות להן עונות השנה. שנה רדפה שנה, שיבה זורקה בצדעיו. מיחושי קיבה החלו מסתמנים בו. מחלת אמבות, שיעול צורמני, אבל ברטה נשארה כפי שהיתה. קטנה, מגומדה, תכונות אלו רק נתחדדו בה, באו כביכול אל שלמותן.

בתחילה, אומנם, ניסה, אפילו בתקיפות מסוימת, להעביה רה למוסד של גערות, אף גערכו אי אלו פגישות היכרות בינו ובין מנהלת המוסד. אגב, אשה תקיפה בעלת עיניים חודרות, שלא סבל אותה מן הפגישה הראשונה. התוכנית, כמסתבר, לא יצאה אל הפועל. ימים אחדים היתה משוטטת בחצות, לבסוף מצאו אותה עזובה ברחובות והחזירוה. לא הועילו השידולים, לאלצה לא היה בו די עזו, וכך נותרה. ימכר כאן ניסיון אחר, אף הוא רציני, שנעשה כדי למצוא לה מה שנקרא סידור חיים מתאים. היה זה אצל גברת אחת, אשה זקנה שבניה חיפשו גערה שתשמש אותה — למוחרת היא שבה, דמעות בעיניה, וכך הסתיים הענין. ואז בקירוב עלו הנסיעות על הפרק.

מקס יצא בתקווה כי תוך שנה ימצאו לה אנשים סידור, או היא בעצמה תמצא לה מוצא. אך כעבור שנה, בשובו לחדרו, מצא אותה יושבת על הרצפה, בין פקעות הצמר. ספק סורגת. ספק משתעשעת. לרגו לא היה מסוגל באותו רגע.

כמה שנים חלפו מאז. חמש שנים, אולי יותר. סדר הזמנים ניטשטן. מה גם שחידושים לא הביאו, החיים התנהלו בשיגרר עצלה ואיכלו את הזמן. בבוא החורף היה נותר משהו ספל בפה, מעין חמיצות של סגירה.

אט אט, החל מה שקוראים משלים עם עובדת הימצאותה כאן. במידה שהעלה תוכניות מרחיקות-לכת לגביה נעשו הן ברוח טובה, שהרי ידע, וודאות זו הלכה וגברה בו, כי שוב לא יוכל להיפטר ממנה.

בין גימנום לגימנום היה יושב ומתבונן בה, כאילו מביט היה על חייו.

פעמים היה ניעור בן הדיבוק הישן, שאלת התכלית. מה יעשה בה או מה היא חושבת לעשות. הרי מן הדין שתחשוב, הרי אינה יכולה ליפול למעמסה מתמדת.

ברטה היתה נעמדת בהבעה חסרת-אונים, עיניים גדולות, ללא יכולת לתפוש. וכשהיה מציק לה היתה פורצת בבכי. מר ועמוק היה בכי זה. לא היא בכתה. איוו חיה רדומה בכתה בה. פעמים היה זה ילל דקיק. לאחר דברי פיוסין היה חוזר הכול לדרכו. ברטה היתה שבה לסריגתה ומקס היה מעביר את השמיכה מעל ראשו.

פעמים היה מנסה אותה בחידות. "וכי אינך מרגישה שינוי, וכי אין הדבר מכביד עליך." או בכיוון אחר — "מה הית רוצה להיות באחד הימים." ארסיות היו השאלות, מכוונות אל ליבה של ההרגשה, אך מענה לא קיבל ממנה. סגורה, עטויה קליפה של נוקשות, היתה נגררת אחריו כמיכשול ופעמים כראי שבו נשתקפו חייו.

איוו נאמנות עיקשת היתה בה. אף היא שלא ממהות האדם. כל הקיץ היתה יושבת וסורגת, דוגמאות דימוניות, צבעים משונים. "אני סורגת למקסי", היתה משיבה. לא היו אלה סודרים, חיוך של עילגים היה מתפרש על פניה למראה הדוגמאות. לבסוף היתה מתירה. ושוב היה חוזר אותו הצמר ומתגלגל בין המסרגות, שנה בשנה. ולא הועיל המטר שהביא לה, שהרי היא, כנראה, לא תפשה את העניין מעיקרו.

אבל פעמים היו גם לה שאלות.

לא היו אלו שאלות שאדם שואל את רעהו, אלא מעין

התפרצויות, לא גטולות תבונה אנושית, שהיו תובעות אותו, את כולו להיות לידה. שאלות אלו היו מוציאות אותו מכליו, באותם הרגעים היה נכון להשליכה, למוסרה לידי רשויות הסעד, להוכיח אותה על פניה, אף להלקותה. דבר שאגב מעולם לא עשה. באותם הרגעים היה חש את כל כובדו של משא אנוש זה, שהוטל עליו להיסחב עימו.

לימים היה מניח לה להביע את מישאלותיה, היא היתה יושבת ומפליגה בהן, כאונייה המסורה לרוח, והנה באו הימים והוא החליט להשלים עם גורלו. עתה ידע, ששוב לא יניח את ברטה, וברטה ידעה שהיא עימו.

ברטה תישאר עימי, באחד הימים היא עשויה להשתנות, טיפול רפואי יכול להביא את המיפנה, היא ילדה ככל

Max left, hoping that within a year people would make some arrangement for her, or that she herself would find some way out, but when after a year, upon returning to his room, he found her sitting on the floor among the skeins of wool, half knitting, half playing, he simply couldn't be angry with her.

Several years passed—five years, or more. The passage of time became blurred, especially since there were no innovations. Life went on its lazy routine, devouring time. The coming of winter left a stale taste, something like the sourness of a cigarette. Little by little he began to take the fact of her being there for granted. Even when he made far-reaching plans for her, he made them good-humoredly, for he knew with growing certainty that he would never be able to get rid of her.

Between naps he would sit and watch her, as if he were observing his own life.

Sometimes, he went haunted by the old question of his purpose in life. What was he to do with her, or what was she going to do? It was her duty to think of it—she must not be a perpetual burden on him.

Bertha would stand up, looking at him helplessly with her big eyes, unable to understand. When he nagged her, she would burst into tears. This weeping was deep and bitter. It wasn't she that wept; some sleeping animal wept inside her. Sometimes it was a high-pitched wail. After words of reconciliation, everything returned to normal. Bertha would go back to her knitting and Max would cover his head with the blanket. *hibernating*

Sometimes he teased her with riddles. "Don't you ever feel any change; don't things weigh upon you?" Or, in another direction, "What would you like to be someday?" The questions were venomous, aimed at her most vulnerable feelings, but she did not react. Closed, encased in a hard shell, she dragged after him like a dead weight, and sometimes like a mirror wherein his life was reflected.

She was stubbornly loyal, another quality that was not quite human. All summer long she would sit and knit fantastic patterns in strange colors. "I'm knitting for Maxie," she would say. They were not sweaters. A dumb smile would appear on her face at the sight of the patterns. In the end she would unravel them and then the same wool would appear again on the needles, year after year. The tape measure he brought her was no help, since she did not seem to understand what it was for.

But sometimes she, too, asked questions.

They were not the sort of questions that one person asks another, but a sort of eruption, not entirely irrational, that would claim his complete attention. These questions drove him out of his mind; at those moments he was ready to throw her out, to hand her over to the welfare authorities, to denounce her, even to beat her, something that he, incidentally, never did. At these moments, he felt the whole weight of this human burden that had been thrust upon him.

Sometimes he would let her ask her questions and she would sit and drift along with them, like a ship tossing in the wind. Then came the time when he reconciled himself to his fate. Now he knew that he would not leave Bertha, and Bertha knew that she was to stay with him.

Bertha would remain with him . . . some day she might change . . . medical care might cure her . . . she was a girl like all

הילדות, גדולות היו המחשבות והן גאו בו ולחשו. באותה שעה היה הכול קרוב וחביב. "אחסל את עסקי, ברטה, ואבוא." עזה היתה ההרגשה ולא הותירה פנאי לטרדות. וכי לא כן, ברטה" — שאל פתע.

לימים גילה ששמו ש"ן בימי החורף פנוי הוא לחשוב. הוא מעביר את השמיכה מעל לראשו, משרה חם למחשבות. ואומנם בא לו הדבר כגילוי, השם נפרק, איוו משמעות הציצה מתוכו, אומנם ללא קשר, אף על פי כן היה בכך משהו משעשע, משהו המעלה חיוך על שפתיו. נצטרף גם שמה של ברטה, ברטה כ"ץ גם לה, כמסתבר, שם משפחה. שנים לא העלה אותו על שפתיו. "שתי אותיות" — גיחך, מושך את השמיכה מעל ראשו.

באותו רגע היתה זו אותה ברטה, שנמסרה לידיו בבריחה הגדולה, כשלא יכלו לסחוב אותה, כשלא נותר אלא למסור אותה בידיו, כשגם הוא לא יכול היה לשאת, אבל גם לא יכול היה לזרוק אותה בשלג.

באותו רגע העלו עיניו את השלג, אותם הפתיתים הדשנים הנמשכים מן הרקיעים, רכים כלטיפה, ופעמים וגם עטים עליה, מוצקים, כתנועת טלפיים.

מאותו יום שדרכו רגליהם על אדמת הארץ באה עליה, השיכחה, הזיכרונות קפאו באחד המחזוריים. שום זכר לא יכולת להוציא מליבה, אבל גם לקלוט לא היתה מסוגלת. "נאטם צינור כולשהו". הרגשה זו, ככל שתיראה פשטנית היתה בליבו מעין ודאות שאין להטיל בה ספק, שהרי גם הוא היה חש מעין אטימות, היה זה אומנם לפני שנים אחדות, או אולי גם עתה.

בבוא האביב לא יצא לעבודה, הוא נטל עימו את ברטה אל עמק המצלבה, למולו של המינור. באותו רגע היו קרובים זה לזו כפי שלא היו מעולם.

"שמש טובה" — אמרה ברטה.

"אביב יפה" — אמר מקס.

היתה הרגשה של פתיחת צינורות, של הידברות, שוב לא חשודים זה אל זה, הניסיונות כבר היו מאחוריהם, עתה גיששו המילים אל הלב, ציוץ של הברות, וכי גם בה אירע משהו.

העתיד נעשה מעורפל ומתוק. כפי שהיה בימים הראשוניים של השיחורור, דרכים פתוחות והרבה עגלות של פליטים, ואיוו תשוקה עלומה ללכת, לקחת את ברטה וללכת עימה עד סוף העולם, שניהם לבד, וכך לבלוע את המרחקים היפים.

"האם לא יפה היום" — ניסה.

"יפה" — אמרה.

"האם לא יפה היום" — ניסה שוב.

"יפה" — אמרה.

מופקר לאביב, לשמש הטובה, היו המחשבות גואות בו בתנועה, עד שכמעט חשת את פעולתן הגופנית, רק התרעם מעט על ברטה שאינה חשה בשינוי.

מזון קנה, הפרוטה מצויה בכיס, איש לא יכריח אותו לצאת למסעות. היה זה רגע של הפקר מתוק, שלאחריו תבוא במאוחר או במוקדם איוו צליפת רצועה, עוד מעט יקראו אותו לעבודה, אבל בינתיים היה משהו חגיגי בהליכה

other girls. They were great thoughts, and they surged up within him. At those times everything seemed pleasantly near. "I'll wind up my affairs, Bertha, and I'll come." The feeling was powerful, leaving no room for doubts. "Isn't it so, Bertha?" he would ask suddenly.

At the moment she was that same Bertha who had been handed to him during the big escape when the others couldn't take her, when the only thing they could do was to give her to him. He hadn't been able to carry her either, but he couldn't throw her into the snow.

At the same moment, he conjured up the snow, those thick flakes falling from the skies, soft as a caress, but sometimes swooping down on you, hard, like the beating of hooves.

From the day that they had reached this country, oblivion had overcome her. Her memory froze at a certain point. You couldn't make her disclose anything from the past, nor was she capable of absorbing anything new. "Some pipe is stopped up." This feeling, oversimplified as it might be, remained a sort of certainty that he could not doubt, feeling as he did that something was clogged up in him, too. This had been so several years ago, but perhaps now as well.

When spring came he didn't go out to work. He took Bertha with him to the Valley of the Crucifixion, opposite the monastery. At that moment they were close to each other as they had never been before.

"The sun is good," said Bertha.

"It's a beautiful spring," said Max.

And there was a feeling that the pipe had become unstopped; there was communication, they weren't suspicious of one another any more, they had left their experiences behind them. Now the words, half-syllables, groped toward their hearts. Something was happening to her as well.

The future became misty and sweet. The way it had been in the first day of the liberation. Open roads and many wagons full of refugees, and an inexplicable desire to walk, to take Bertha and to

walk with her to the end of the world, just the two of them, and to swallow up the beautiful distances.

"Isn't it beautiful today . . ." he tried.

"Beautiful," she said.

"Isn't it beautiful today . . ." he tried again.

"Beautiful," she said.

Exposed to the spring, to the good sun, the thoughts welled up in him until he could almost feel their physical movement. He was only slightly annoyed with Bertha for not feeling the change.

He bought food; as long as he had enough money, no one could force him to go out traveling. It was a moment of sweet abandonment that would sooner or later bring some sort of whiplash in its wake. Soon he would have to go back to work, but in the meantime, there was something festive about this walk, in the glittering olive

זו, עצי וית נוצצים, חום ממוצע, אור חילחל בחולצה.
כמה ימים נמשכה בטלה טובה זו. לא הרבה. מכתב בא
והזכיר לו שעליו לצאת לדרך, חדש מעי וקצר היה המכתב,
לא חסר טון מאיים, תוקפני כמדת הנדרש, מאופק בסופו.
עתה לא ידע כיצד עברו עליו חודשי החופש או שמא
כלל לא היו. המכוניות, המקרה, הפועלים, כל אותו הור
של משאומתן הומה קם והיה, קרוב עד שיכולת לחוש
ברוחו. השלטים היכחו פתע את עיניו.

רחמנות ניעורה בליבו, רחמנות על עצמו, על החדר, על
ברטה, הור של חפצים וגוף קטן המחייב גם אותך לכוף
מעט את ראשך, להיכנע, וממילא גם לאהוב מעט.

על ברטה קשתה הפעם הפרידה, הבטחות לא הועילו,
ברטה התחננה שגם היא רוצה לצאת עימו. למוחרת ראה
שהיא אורות חפצים.

„לאן, ברטה.“

„עִימָךְ.“

בערב נמצאה לו דרך להימלט. בתחנה, כשהסב את ראשו,
ראה פירכוס האורות על הכביש. מכונית נגררה אל המוסך.
הנסיעה היתה איטית, כמו ביקשו להשהות, למתוח דבר
שאני ניתן למתיחה, אולי אף להחזירו. נבזה היה בעיניו,
עד כדי לחוש את כובדן של הנעללים, אך הליכלוך בשורשי
השערות, את הויעה בבית השחי, „לא פעם עובתי אותה,
אבל תמיד מצאתי אותה, הוצאות למיחייה הרי השארתי
לה“ — כה היה מבקיר את היררהוריו.

אותו לילה, כשהגיע לעבודה, קיבל אותו פרוסט בסבר
פנים יפות. „גו, איך היתה החופשה, מקס.“ וטוב שיכול היה
לצאת במכונית הראשונה, לפרוק את המשקאות הקרים על
פני העיר, לחוש על גבו את הארגזים המלאים, התוססים,
את הבירה הטובה, משום מה לא התאוה לה עתה. הכוחות
היו רעננים בו, נכונים לכל משא.

מאוחר בלילה, אחרי שני סיבובים שלמים, היה עדיין

רענן כמו בתחילה. רק המחשבות היו קוצבות להן כאילו
ניתקו עצמן ממנו, מבלי שיוכל לכוונן. מה הן תבעו, זאת
לא ידע ברור, רק חש סיבובן ברקות.

„שוב השארתי את ברטה“ — זאת היה שומע ברור, וקול
זה היה מתגבר כצילצול-פעמון שאינו מרפה.

והנה באו הימים, שהיו, כנראה, צריכים להחריף את
התחושה, להביאה כביכול להכרעה. חברים לעבודה ראו
צורך להתערב. מקס זקוק לאשה. תחילה נעשה הדבר מתוך
בדיחות הדעת, כמקובל. לימים סידרו לו פגישה. כתבנית
במיפעל.

להציע לה הרבה לא היה לו, על ברטה לא דיברו. אבל
היא בחוש הנסתר גילתה זאת, בעקיפין, אנב שאר העניינים.
הרי יכול היה לומר ילדה מפגרת, בקרוב תוכנס למוסד,
לשון זו מקובלת על בני אדם, אף על מיצי. אבל כך לא
יכול היה לומר, דבר מה מנעו לומר כך. יש רגעים שהעורמה
בוגדת בך ואתה עומד חשוף, מבוויש. באותם הרגעים אתה
נזח לפגיעה, כצוואר פתוח במעבר העונות. מיצי בירה
היטב את העניין, שהרי גם לה זימנו החיים אי-נוחות לא
מועטה.

מקס הועמד לבירור, כך שענייניה שלה הואפלו ונדחקו
לעת עתה הצידה.

trees, the comfortable warmth, the light playing on his shirt.

This sweet indolence lasted a few days. Not many. A letter arrived reminding him that he must be on his way. The letter was brief and unequivocal, with a sufficiently firm conclusion and certain threatening overtones.

Now he didn't know how these months of his vacation had gone by—or perhaps they had never existed at all. The cars, the refrigerator, the workers, the whole atmosphere of busy commerce suddenly, came to life and seemed so near that you could smell them. The signboards flashed vividly before his eyes.

His pity was aroused: pity for himself, for the room, for Bertha, for his belongings, and for a small body that made him, too, bend his head a bit, surrender, and also love a little.

The parting was difficult for Bertha this time; promises did no good. She begged him to take her with him. The next day he saw her packing her belongings.

“Where are you going, Bertha?”

“With you.”

In the evening he managed to get away. At the station, when he turned his head, he saw the flickering of lights on the road. A car was being towed to the garage. The trip was slow, as if they

wanted to delay him, to prolong that which cannot be prolonged, perhaps even to bring him back. He saw that he was mean, so mean, that he felt the heaviness of his shoes, even the dirt at the roots of his hair, the sweat in his armpits. “It’s not the first time I’ve left her, but I have always found her again—I left her enough to live on.” Thus he stifled his thoughts.

That night, when he arrived at work, Frost greeted him warmly. “Well, how was the vacation, Max?” He was glad that he could go out with the first truck, unloading the cold drinks all over the city, feeling the cases on his back, full of good foaming beer. For some reason, he didn’t feel like any now. He felt fresh and vigorous, ready for any load.

Late that night, after two whole rounds, he was still as fresh as he had been at the beginning. Only his thoughts pounded inside him, as if they had disengaged themselves from him, leaving him incapable of directing them. He didn’t really grasp what they demanded of him, he only felt them revolving in his head.

“You’ve left Bertha again”—he heard this clearly; the voice resounded like the ceaseless ringing of a bell.

Then came the time that seemed ordained to bring this feeling to a head; a decision had to be taken. His fellow workers saw the need to interfere. Max needed a wife. It started, as these things usually do, as a joke. Later they fixed up a date for him—with a typist at the plant.

He didn’t have much to offer her. They didn’t speak about Bertha. But with her feminine intuition she discovered it in a roundabout way.

He could have said that she was retarded, that she would soon be put in an institution. This was an accepted way of speaking, even to (Mitzi). But he couldn’t put it that way; something stopped him from saying the words. Sometimes your cunning betrays you, and you are suddenly left naked and ashamed. At those moments you are as vulnerable as a bare neck at the change of the seasons. Mitzi delved deeply into the matter; she too, had been hurt enough in her life.

Max was called upon to clarify matters, so that, for the time being, her own affairs were pushed aside.

„ברטה, אתה אומר“ — אמרה. — „איני מבינה למה לא הוכנסה עד עתה למוסד“.

מה יכול היה להשיב. ישירות היו השאלות, נגעו לליבו של הענין, הראו את הסתירות, אף לא חסרו נימת תוכחה מתונה.

„לא רצתה“ — נחלץ מקס ממבוכתו.

„מה פירוש לא רצתה“.

ערב ערב היו נפגשים, כמו ביקשה למצות את הענין עד תומם, וכדי לא להכביד על הוידוי היתה נכונה להומיני לחדרה.

גם בחדר לא ירד הענין מן הפרק, הוא צף ועלה כגוף קל שאין להשקיעו במים.

„רק שאלה של סידור“ — ניסה להתגונן.

„אם כן למה זה נמשך כל כך“.

יום אחד נוכח לדעת שמהו אירע בו, בגופו, באופן שהוא אחז את הארגונים, היתה זו תנועה שלא היחה בו קודם לכן, ופעם היפיל ארגו משקאות, למזל טוב, למזל טוב — קרא בעל הבית, שהרי גם עליו היה אהוד.

המחשבות חיסשו לזן מסילות, חריפות כאלכוהול המשהה מעט את פעולתו, מאוחר בלילה היה חש את האש קודחת בראשו.

על דרך ההיגיון ניסה לברר לעצמו את הענין כמושך אליו את חוט שאלותיה של מיצי, בחלום היה המסתורין הגם משתלט עליו. מסרגותיה של ברטה, צעצועים, הגיהנום והגן עדן, תערובת מחרה של סמלים גולמיים וחפצים.

„האם גם ברטה חולמת עלי“ — עתה לא היה לו ספק בזה, אילו היתה יודעת לקרוא היה כותב לה מכתבים, היה מבהיר, מפרט, מונה את כל הנימוקים אחד לאחד, המרחק מקל, מעלים את המבע, ואומנם ניסה לעשות זאת בהפסקת צוהריים אחת, בין העמסה ופריקה, לבסוף כשעמד לקפל את המכתב, נוכח באיוולת.

מיצי החלה מרפה בשאלותיה, כמו ביקשה לראות רישומם של דברים, את החילחול, קשה היה עליו רוח זה, שהרי היתה זאת הרפיה לצורך איוו שאלה נוספת, הקולנוע נהיה למיקלט הנוח ביותר.

אבל הסוד היה מעיק, האם היה זה עדיין סוד, הרי סיפר את הכול, דומה נתמצה הענין עד תומם, וכך אומנם החל מדמה בליבו, שעה שישבו פעם אחרי ההצגה בבית קפה קטן, מאוחר בלילה, במישמרת השניה, כשהתרזקו המחסן, חש פתע כי עדיין נושא הוא עימו את הסוד, אילו נתכנה הדבר בשמו היה זה מקל ודאי, אך כינוי לא נמצא לו.

שטחיים היו הימים כרצפת הבטון במחסן, הוא היה חש איך האור שהיה מגן עליו הולך וניטל ממנו, תחושת עריה היתה סוקדת אותו לעיתים, לשוא ניסה לדלות משהו מעיניה של מיצי, היו אלו עיניים דלילות, הצבע כביכול נמס בהן, גם בו היה נמס משהו, שוב לא ידע מה.

אילו היתה נקודת-מוצא היה זה מקל לא מעט, לומר הנה מכאן אתחיל, לקחת יום חופש ולעלות לירושלים, לברטה, אפילו להביא את מיצי, לתראות לה, כמה סבוכות נראו האפשרויות, ובינתיים היו הבקבוקים המראה הקבוע, באפילת המחסנים היה השכר מעלה תסיסה, היה עליו להכריע, נימתה המתונה של מיצי תבעה הברעה.

“This Bertha,” she said, “I don’t understand why she hasn’t been put into an institution by now.”

What could he answer? Her questions were direct, going straight to the heart of the matter; they showed up all the contradictions, and even contained an element of mild reproach.

“She didn’t want to.” Max tried to shake off his embarrassment.

“What do you mean, she didn’t want to?”

They met every evening; it was as if she were trying to exhaust the matter completely. In order to ease the confession, she invited him to her room.

The problem was not dismissed in her room. It kept floating up to the surface like a buoy.

“It’s only a question of making the arrangements,” he tried to defend himself.

“Then why has it been going on for so long?”

One day he felt that something had happened to him, something physical—something that had to do with the way he handled the crates. He moved differently, and once he even dropped a crate of bottles. “Take it easy there!” cried the foreman, who liked him.

His thoughts fumbled, as though he were tipsy. Late at night he felt the fire burning in his head.

He tried to clarify the matter to himself logically, drawing the thread of Mitzi’s questions to himself. In his dreams, the stark mystery took hold of him—Bertha’s knitting needles, toys, hell and paradise, a strange combination of rudimentary symbols and objects.

“Does Bertha dream of me, too?”—Now he did not doubt it.

If she knew how to read, he would write her a letter. He would clarify, explain, enumerate all the reasons, one by one. Distance made it easier to hide one’s facial expression. One day during the noon break, between loading, he tried to write, but in the end, when he was about to fold the letter, he realized how idiotic it was.

Mitzi asked him no further questions, as if waiting to see the

impact of her words. The silence was hard for him, since he knew that it would only lead to new questions.

The movies became his most comfortable refuge.

But the secret weighed on him. Was it still a secret? He had told everything. He thought he had exhausted the matter. That is how it seemed to him as they sat in a small café once, after the movies.

Late at night, during the second shift when the storehouse was empty, he suddenly felt that he was still carrying the secret within him. If only he could give it a name, he would feel easier; but the name eluded him.

The days were as flat as the cement floor of the storehouse. He felt that the light that protected him was being taken away. Sometimes a feeling of nakedness overcame him. He tried in vain to glean something from Mitzi’s eyes; they were watery eyes, the color seemed to melt in them; something was melting in him, too, but he didn’t know what it was.

If there were a starting point, it would make things a great deal easier—to say, “I will begin from here,” to take a day off and go up to Jerusalem, to Bertha, even to bring Mitzi, to show her. How complicated the possibilities seemed, and in the meantime all he saw were the bottles; in the darkness of the warehouse the alcohol was fermenting. He had to make a decision; Mitzi’s moderate tone demanded it.

מתי נמסרה לי ברטה — עלתה השאלה מאיזה עומק אמר — לפני חמש עשרה שנה. כה קרוב נראה לו המעמד, כאילו נתקיים בחופשה האחרונה.

מיצי לא אמרה מה עליו לעשות. היא רצתה לראות מה הוא יעשה. רק פעם אמרה, באקראי, כדרכה, "אולי היא שלך, מותר לך לומר לי, לא אאשים אותך, במלחמה אירעו מקרים כאלה". מחושבים היו ההירחורים.

עתה היה עליו לפעול, להוכיח, אם לא לעצמו אזי לברטה. לסיים פעם ולתמיד, להשליך את המיטרד, כמה קרוב היה באותו רגע למיצי.

הוא ביקש את התלת-החדשית שלו, "לסיים איזה עניין" — אמר לפרוסט.

הוא לבש את חליפת השבת ובא בערב אל מיצי. "יפה, יפה" — אמרה מיצי, כסותר המותר רווח למשא-ומתן ואינו שש לכל הצעה, אך אינו דוחה הצעה. "האם אינך שמחה, אני גוסע לסיים". "ודאי, ודאי".

משום מה נזכר במנהלת המוסד, שעימה ניהל את המשא-ומתן, הפרוזדור הארוך, ילדות לבושות בכחול. "המוסדות טובים כאן בארץ" — אמר.

"ודאי".

"אולי תיסעי עימי".

"מוטב, מוטב..." אמרה כדוחה מעליה איוו אינעימות. למחרת הקדים לקום. היה יום יפה, ממוג, אחרי הגשמים הראשונים, והיתה איוו חגיגות פשוטה בימות חול, אלה, תנועה דלילה. הוא סבר שבטקסי יקדים להגיע, אבל בינתיים נמשך אחרי חלונות הראווה, מעולם לא בא בידיים ריקות ונתקע על עצמו שהתיר לה כל כך מעט מזמנים.

תחילה קנה מעיל-חורף קצר, לאחר מכן חולצת צמר, בחנות הסמוכה קנה נעליים, הצבעים היו מותאמים, אהובים עליו, ונמשך אל החנויות במרכז, איוו פורנות פקדה את ליבו, בשתי חבילות ארוכות יצא לדרך. בטקסי נתוודע לאיש וסיפר לו שהוא עובד אצל פרוסט, והאיש בחליפה הכחולה אמר שגם הוא מכיר את פרוסט.

לפתע חס בחולצתו את אוויר ההרים הצח.

"לחופש" — שאל האיש.

"לסדר איזה עניין" — אמר מקס.

לא היה לו ברור מה יעשה. הודאות החלה מתפוררת. צינה נתכרכה סביב צווארו. נתון בתוך האוויר החותך. היה רק רוצה שנסייעה זו תימשך, תיארך, ככל האפשר.

"האם אינו חושש לצווארו" — שאל האיש.

ירושלים היתה נאה, כבאותו יום שבא לראשונה עם ברטה. אורות קלחו בעיר. הוא היה משום מה איטי בתנועותיו. מסתבר כי האיש שנסע עימו עוד עמד לידו. "באתי לסדר איזה עניין" — אמר מקס כמתנצל. הם נסדרו.

ראשו היה ריק מכל מחשבה. לשם מה בא, זאת לא ידע ברור. רגליו משכו אותו אל המורד. ראשה של ברטה נגלה אליו. אדישות תמה היתה פרושה על פניה. היא ישבה בחוץ וסרגה.

"ברטה" — אמר. היתה זו המלה הגדולה ביותר שיכול היה לכרות מליבו. דומה רק פעם קרא לה כך, היה זה אצל

"When was Bertha entrusted to me?" The question arose from some dark depth. "Fifteen years ago." The event seemed so near to him, as if it had taken place during his last vacation.

Mitzi did not tell him what to do. She wanted to see what he would do himself. Only once did she say to him in passing, as she always did: "Maybe she's yours; you can tell me, I won't blame you; things like that happened during the war." She had thought it all out beforehand.

Now he had to act, to prove to Bertha if not to himself, to finish once and for all, to get rid of the nuisance. How close he felt at that moment to Mitzi.

He asked for his quarterly vacation. "To take care of something," he said to Frost.

He wore his good suit, and in the evening he came to Mitzi. "Very nice, very nice," said Mitzi, like a merchant who leaves the way open for negotiations, not over-eager but never refusing an offer.

"Aren't you pleased I'm going to finish it?"

"Of course, of course."

For some reason he was reminded of the headmistress of the institution with whom he had negotiated—the long corridor, girls dressed in blue.

"The institutions here in this country are fine," he said.

"Of course."

"Maybe you'll come with me."

"Better not..." she said, as if shaking off some unpleasantness.

The next day he got up early. It was a nice day, mild after the first rains. There was an air of simple festivity on this weekday, little traffic. He thought he would get there quickly by taxi, but meanwhile he was attracted by the shop windows. He never came empty-handed, and he was angry with himself for leaving her so little cash.

First he bought her a short winter coat, then a woolen blouse. In the next shop he bought shoes; the colors matched, colors that he liked. Then he was drawn to the central shops. A sudden fit of spending took hold of him. He ended up with two large packages. In the taxi he started a conversation with a man, telling him that he worked for Frost, and the man in the blue suit said that he also knew Frost.

Suddenly he felt the cool mountain air in his shirt.

"On vacation?" asked the man.

"Have to arrange something," said Max.

It wasn't clear to him what he would do. The certainty started to fall apart. The chill wrapped itself around his neck. He was exposed to the cutting air. He just wanted the journey to go on, to take as long as possible.

"Aren't you afraid of catching cold?" asked the man.

Jerusalem was as beautiful as on the day he had first arrived with Bertha. Lights glittered in the city. For some reason he was slow in his movements. It turned out that the man who had traveled with him was still standing next to him. "I've come to arrange something," apologized Max. They parted.

His head was empty of all thoughts. He wasn't sure for what he had come. His feet drew him to the slope. He caught a glimpse of Bertha's head. Simple indifference was written on her face. She was sitting outside, knitting.

"Bertha," he said. It was the biggest word that he could cut out of his heart; it seemed that only once had he called her that way,

גויה אחת. בזירובקה. לאחר הרדיפה הגדולה כשנאלץ להשאיר. היה זה אותו ראש. מגודל מעט. השערות המדובללות גדלו פרא. גוף קטן. סגוף. שהכריע תחתיו את הסבלנות. עתה שוב אינו זקוק לדבר. מעבר לשינויים המתרגשים. לא מבקש אלא שיניחו אותו כאן. בין פקעות הצמר האלה. וכך לשבת ולסרוג. כעכביש. כדבורה. לא יכולת לקרוא לזאת אייולת. טימטום. וכדומה כינויים העולים כך נוכח הזרות. היה זה משהו אחר. משהו שאדם כמקס לא ידע לכנותו. אבל יחוש בו.

„מקס” — אמרה. שום שריר לא זע על פניה.

„הקדמתי לשוב” — אמר. חום עבר בגופו.

„מקס” — אמרה.

„הקדמתי לשוב” — אמר. שהרי גם הוא לא יכול היה להעלות יותר.

הוא כרע על ברכיו. „מעיל זה” — אמר והחל מפרק את החבילה — „מעיל זה יהלום אותך. מעיל חם. בעונות אלו חייבים להיות זהירים.”

ברטה הניחה את המסרגות ולא אמרה דבר. אדישות עילאית הקפיאה את פניה ועשתה אותם מיקשה. עתה לא היה לו ספק. שהיא יודעת את הכול. אך סימני רוגזה לא יכול היה לגלות בה. היא היתה נסיכה. שד. צועניה. משהו ששום מידה אנושית לא תכיל אותו. אבל לא ילדה שתוכל לומר לה לא יכולתי. הייתי נאלץ. מעולם לא אהבתי את מיצי. היה זה רק מקרה עיוור. אך הוא חזר ואמר: — ברטה — כמנסה לקפל את האמור.

הוא ניסה להסביר לה בכל אותו אוצר של מילים שהוא נשא עימו כל השנים. שהן הבשילו בו.

„מקס” — אמרה ברטה כמפסיקה את הוידוי. סומק שילתה את פניה.

עד כמה קרוב היה הפיתרון. זאת לא יכול היה להעריך באותו רגע. יש שהאסון לובש מעטה של חגיגות.

ברטה ביקשה ללבוש את הבגדים החדשים ולצאת לעיר. היא בגרה בחודשים אלה. או שמא רק סיגלה לעצמה אי אלה העויות של אשה. היא היתה אחרת.

„ובכן נלך” — אמרה. היה זה טון חדש שלא הכירו. הם עברו ליד המוסד. בפרוודור היתה מהומה. ילדות ככחול היו מתרוצצות בו. אם הבית נראתה בפתח. היה זה בית צרבי ישן גבוה שלא לפי השיעור. איש לא שם לב אליהם.

שוב לא ידע למה נקלע לכאן. האודם פרח בלחיה של ברטה. וכבר היו במרכז. התנועה היתה בעיצומה ומקס הבין פתע לשם מה בא ואמר „את הרי מבינה ברטה. את הרי כבר מבוגרת. אדם חייב להינשא. להקים בית. גם את. גם את.”

ברטה הסבה את ראשה והביטה בו. עוד רצה לומר דבר מה. אבל הרעש ברחוב לא הניח לו. לאחר מכן הם נכנסו לסמטאות השקטות. לרחוב אבן גבירול ובשדרת רמב”ם. היה שקט רב מכדי לדבר.

כמה זמן נמשכה הליכה זו. היא היתה חגיגית כטכס. כפרידה. כמעמד פשוט שלעולם לא יישכח ממך. שוב אינך ברשותך. כוחות אחרים מושלים בך. מוליכים אותך כבתוך תהלוכה. הנדרים מופרים. אבל נדר אחר עולה. גדול מהם. הלחלוחית נדלקת בעיניך. האורות מתרצדים.

עתה כבר היה בתחומי של המיסתורין.

once at a Gentile woman's in Zivorka, after the big hunt when he was forced to leave her. It was the same head with the same tangled hair. A small, warm body that needed nothing, that was beyond patience, beyond any change that might come. It asked for nothing except to be left here, among these skeins of wool, to sit and knit, thus, like a spider, like a bee; you couldn't call it stupidity, idiocy, or any similar names called to mind by that strangeness. It was something different, something that a man like Max couldn't give a name to, but could feel.

“Max!” she said. Not a muscle moved in her face.

“I came early this time.” He too was unable to utter another word.

He got down on his knees. “This coat,” he said, starting to take apart the package. “this coat will suit you. It's warm; at this time of the year you have to be careful.” *berute he d*

Bertha put down the knitting needles without saying a word. Supreme indifference froze her face. Now he had no doubt she knew everything. But he could not detect any signs of anger in her. She was a princess, a devil, a gypsy, something that could not be contained in any human measure. She was not a girl to whom he could say “I couldn't, I was forced, I never loved Mitzi, it was only a blind incident.” But again he repeated: “Bertha”—as if trying to suggest everything in this one word.

He tried to explain to her in the vocabulary that he had carried with him all these years, that had ripened within him.

“Max!” said Bertha, as if cutting short his confession. A deep flush suffused her face.

At that moment, he could not guess how near the solution was. Sometimes catastrophe wears festive garb.

Bertha wanted to put on her new clothes and go to town. She had matured during these months, or perhaps she had just acquired some of the gestures of a woman. She was different.

“Let's go!” she said. This was a new tone that was unfamiliar to him.

They passed by the institution. In the corridor there was confusion. Girls in blue were running around and the headmistress appeared in the entrance. It was an old Arab house that was disproportionately tall. No one noticed them.

Again he didn't know how he had got here; Bertha's cheeks were burning, and they were already in the center of town. The traffic was very heavy. Max suddenly realized why he had come and he said, “You must understand, Bertha, you're already grown up; one must marry, set up a household. You too, you too!”

Bertha turned her head and looked at him.

He wanted to say something else, but the noise in the street prevented it. Afterward, when they came to the quiet side streets, to Ibn Gabirol Street and Rambam Boulevard, it was too quiet for them to speak.

Their walk continued for some time. It was as solemn as a ceremony, as a farewell, as a simple never-to-be-forgotten occasion. You are not in control of yourself, other powers dominate you, lead you as in a procession. Oaths are broken, but another oath, greater than all, takes their place. Your eyes glisten with tears. The light begin to dance. *his thoughts*

Now he was already in the realm of mystery.

From girl → woman

אור של חיוך עלה על פניה של ברטה, היה משהו חריף בעיניה כדומם שהצליח לשבור את צורתו. אפילה עלתה מתוך הרתוכות ומעליהם היה אור. בין העצים היה מצטופף הצל.

כששבו הביתה היתה סמוקה לגמרי, האש דלקה בה. עיניה היו פתוחות, אבל דבר לא יכולת לראות בהן. לקראת הבוקר החלה לרעוד.

בבוקר בא האמבולנס.

השנים לא הוסיפו לה משקל. הוא ביקש להילוות אליה. חדר המיון בבית החולים היה מלא. אבל לה פינו מקום. על עגלה נמוכה, דרך הפרחדור, תובל אותה איש בזהירות. כמו לא להחריף את המעבר, כמו לא להפריע את הדממה. לו אמרו שהוא צריך לצאת, השער נסגר אחריו.

באותו רגע לא זכר דבר. העינים ראו, הלב גישש, בקצה האצבעות היה טען איזה רעד, בפנים בחלל המוח היה צף משהו כבתוך נוזל כבד.

„עכשיו אני קל יותר“ — אמר לתמו בלי להעריך אל נכון את המצב.

אש אם היו מודחלות המכוניות מן המורד, התנועה היתה מחוצת. הכול נהר כבתוך צינורות סגורים. הוא לא זכר דבר. השמים עמדו צלולים ללא עקבות, כזוכית שרידו אותה היטב, כדי לראות את עומק החלל עד לרבידו האחרונים. כל עצם עמד ביחידותו, התמרורים, השלטים, ושני אנשים שהיו תולכים ומתקרבים.

„וכי לא אוכל להיזכר בשום דבר, בשום דבר, ניטל הויכרן ממני“.

הגוף היה מואר באור שלם, כאילו ביקש להציג לפניו כל פרט, מוגדל במקצת מן הרגיל ומקורב לעין.

„הריני חייב לזכור“ — אמר לעצמו — „לא אוכל לפטור עצמי באי זכירה“.

שום היריור לא נקשר במישגו, כאילו קפאו באחד העורקים של המחזור. הגוף היה תקין ויכולת לשמוע את הוריה המתונה שבתוכו.

הסביבה החלה מתרוננת, כמו ביקשה להעלים מפניו את התנועה, להציג במוחש את השיתוק שבגוף הדומם.

„חייב אני לבור לי נקודת מוצא, מכאן ואילך אנסה לשחזר, פרט יגרור אחריו פרט אחר, וכך עתיד אני לשחזר לעצמי את המאורעות“.

שום זכר לא עלה בו, אף פרט אחר שיכול היה להוליכו.

לקושרו, העיניים ראו והוא הבחין בכל, עדיין מוגדל, כפי שנראה לו קודם לכן. אבל לזכור לא זכר דבר.

אילו היתה פורצת איוו תחושת אשמה היה הדבר מקל. הרגשה מעין זו לא היתה בו באותו רגע. הכול כאמור היה רק מוגדל מן הרגיל, מקורב עד כדי לעורר סחרחורת.

הוא פנה אל המורד, מנסה להפשיר את הקיפאון, לפתע החל חש את זרם החום בברכיו. עדיין היה בתחומו של בית החולים, אור כחלחל ריצד בחלונות, כעין אותו אור המהבהב במחסנים של פרוסט.

הוא היה קל, רק משהו חיצוני הכביד על הליכתו. כך הולך היה וסוכב את בית החולים, בלי יכולת לנתק עצמו ממעגל זה.

A smile lit up Bertha's face, and there was something sharp in her eyes like an inanimate object unexpectedly changing its form. Darkness rose up from the streets, and above them was light. Among the trees there were dark shades.

When they returned home, her face was very flushed—a fire burned in her. Her eyes were open, but you could see nothing in them. Toward morning she began to shiver.

In the morning, the ambulance came.

She was as light and small as on the day when he had received her; the years had added no weight. He asked permission to go along with her.

The casualty ward in the hospital was full, but they made room for her. A man wheeled her carefully through the corridor on a low bed, as if trying to smooth her passage, as if he did not want to break the silence.

They told him that he must leave. The gate closed behind him.

At that moment he could remember nothing. His eyes saw, his heart fumbled, the tips of his fingers were tingling. Inside the cavity of his skull, something floated as in a heavy fluid.

„Now, my load is lighter,“ he said naively, failing to understand the situation.

The cars crept slowly down the slope, the traffic was heavy, everything flowed as through blocked pipes. He remembered nothing. The sky was clear without a trace of cloud, like glass that had been well polished in order to see through to its depths. Each object was unique: the traffic signs, the posters, and the two people coming toward him.

„Can't I remember anything at all? My memory is gone.“

The landscape was bathed in bright sunshine, as if it wanted to exhibit every detail to him slightly more enlarged than usual and brought closer to the eye.

„But I must remember,“ he said to himself. „Forgetting won't release me.“

There was no connection between one thought and another. It was as if they had frozen in one of his arteries. His body was working properly, and you could hear the gentle pulse within it.

The neighborhood began to empty as if it wanted to hide the traffic from him, to illustrate the paralysis of the inanimate landscape.

„I must choose a starting point; from now on I will try to reconstruct. One detail will bring another in its wake, and in this way I can reconstruct all the events to myself.“

Nothing came to him, not a single detail that would lead him on or connect anything. His eyes saw, and he could make out everything, still enlarged, as it had seemed to him before. But he couldn't remember a thing.

If some sort of guilt erupted within him, it would make him feel easier. But no feeling of this sort existed in him at that moment. Everything was just more enlarged than usual, everything seemed so close that it made him dizzy.

He turned toward the slope, trying to thaw the solidity, and suddenly he began to feel a current of warmth in his knees. He was still in the grounds of the hospital; a bluish light flickered at the windows, something like the light in Frost's warehouses.

He felt lighter in weight; only something outside him made his walk heavy. Thus he walked around and around the hospital, unable to tear himself away from the circle.

אט אט. כגירוי חריף. החל מחלחל הויכרון. סביב הצינורות הדקים של הרקות. הוא הליט את ראשו כחוש מהשתברות. צינה קלה הקבילה אותו בפתח החצר. המעיל הקצר היה מהודק לגופו. האור ברחובות היה דשן. עננים נמוכים טעוני אדמיות נרקעו בשמים. צבעי הנחושת פיוזו על ראשי הבתים. הרחוב היה ארוך. מגולה. אפשר היה לראות את העצים בשדרה. וקופים להמליא. גם את התמרורים ניתן לראות מכאן. לבנים. שקופים כמעט. אחרי כן ירדה האדמיות ונרשתה על הכבישים ומקס ניסה לטבול את עיניו בה. הרחוב הלך ונמסך צבעים גדושים. צללים דקים פסעו עליהם בזהירות אילמת. עיגולים כהים נתערבלו בקצהו. כשהסב את ראשו לאחור ראה איך האדמיות הסמיכה נדעכת בזרועות תקיפות ולחות. הרחוב העמיק להתרוקן ואפשר היה לראות איך האדים נספגים בגושים. אישור החופשה היה בכיסו. כאב. כעין גירוי. חילחל בקרסוליו ונסתלסל עד לבהונות. הוא זכר. כי מכאן היה יוצא לעבודה. נסיעה ארוכה שראשיתה איוו בחילה קשה.

עתה כבר היה בתחומן של הצורות. הממשות. כביכול. השילה את עורה. רק חש איוו קירבה. איוו הימשכות. שוב לא ידע אל מי. אל הצבע הכחול. אל העצים. או אל כלב הרעב שנודמן להנה. את ברטה לא ראה. היא נהיתה למשוח ששוב אין לקרוא לזה ברטה.

הוא נכנס לבית החולים. האחות אמרה לו. שהילדה מעוררת השתוממות במחלקה ולא הוסיפה. אחיות אחרות לא אמרו דבר.

הוא נהיה לכן בית כאן. השומרים הבירו אותו ונתנו לו להיכנס. כאדם השייך לכאן. רוב היום יושב על הספסל ומביט בכותלי התרסינה. אילו היו משאירים אותו בלילה היה נשאר כאן. החלום נהיה מלא טכסים. פעמים היא נמסרת לידי ופעמים באה מישלחת לתבוע אותה ממנו. פעמים זה יער ופעמים זהו המחסן של פרוסט.

ההיתה ברטה או שמא רק חזיון היתה. שוב עולים המרטים ומכחישים זאת. הנעלים. החרחים. הגרעינים. המסרגות. הצמר הכחול. האם זאת היתה ברטה.

שוב אתה יוצא לחפש אותה. כמו שחיפשת אותה ביער. כמו שחיפשת את עצמך ברחוב. אתה רק מעלה פרטים. אותה שוב אינך יכול לראות. כשם שאינך יכול לראות את עצמך.

האחות יוצאת. היא מתרחקת. אינה נותנת בו אימון. כאילו זר היה. אחיות משתרכות אחריה.

הרופא ניגש אליו. נכון לקשור שיחה.

שלך — שואל הרופא.

שלי. אומר הוא.

למחרת לא נתנו לו להיכנס. החומות הגביהו עצמן והשער ננעל. כחלחל ריצד בחלונות. אותו כחלחל מוכר. צבעו של אבר מוכה.

דממה ירדה. היא נגעה בגופו. החליקה בשערות ראשו ועמדה.

Slowly, like a sharp stimulus, memory started ebbing back, around the thin tubes of his temples. He clutched his head, afraid that it would burst.

A slight chill met him at the entrance to the yard, and he drew his short coat closer around his body. There was a warm light in the streets. Low pinkish clouds stretched across the skies. The copper-colored rooftops glistened in the light. The street was long and exposed; one could see the remarkably straight rows of trees and the white, almost transparent, traffic signs. Then the redness descended, intertwining itself with the roads, and Max tried to submerge his eyes in it.

The street gradually filled with rich colors. The shadows, dumb and cautious, passed across. Dark circles whirled at its end. When he turned his head back, he saw the thick redness strangled by damp powerful arms.

The street emptied and you could see how the mist was being absorbed by the tree trunks.

His vacation permit was in his pocket.

A pain, a kind of stimulus, stabbed him in the ankles, pricking

CLIMAX

his toes. He remembered that from here he used to leave for work, a long journey that always began with an attack of nausea.

Now, he was already in the realm of forms. Reality, as it were, shed its skin; all he felt was a kind of familiarity, as if he were being drawn—he did not know toward what; to the blue color, to the trees or to the stray dog that chanced to be there. He did not see Bertha. She had become something that could no longer be called Bertha. TURNED INTO SPIRITUAL ENERGY

He entered the hospital. The nurse told him that the girl had amazed the ward. That was all she said, and the other nurses said nothing.

He became a regular visitor there; the attendants soon recognized him, and let him in as if he belonged there. Most of the day he would sit on the bench, looking at the tiled walls. If they had let him remain at night, he would have stayed. The dream became full of ceremonies. Sometimes she was handed over to him and sometimes a delegation came to claim her from him; sometimes it was in a forest and sometimes in Frost's warehouse.

Was it Bertha, or only a vision? Again details rose up, denying it. The shoes, the beads, the knitting needles, the blue wool—was this Bertha?

Again you went out to search for her the way you searched for her in the forest, the way you searched for yourself in the street. You just found details; you couldn't see her, just as you couldn't see yourself.

The nurse came out again. She kept her distance as if he were a stranger; she didn't trust him. Nurses trailed behind her.

The doctor came over to him, ready to start a conversation.

"Yours?" asked the doctor.

"Mine," he said.

she dies

The next day they didn't let him enter. The walls grew higher and the gate was locked. A blue light twinkled in the windows, that familiar blue, the color of a breeze.

Silence descended; it touched his body, slithered through the hair on his head, and was still.

ממול היו ילדות לבושות בכחול על המדרכה, ליד השער
הצדדי של המוסד.

אור הערב החל נח על כתפיו.
לפתע ראה, כי הבגדים של ברטה מונחים בידיו, לפתוח
לא העז, או שמא לא היו אלה כבר ידיו אלא חישוקי ברזל.

Opposite, there were girls dressed in blue on the pavement, near
the side entrance to the institution.

The evening light rested on his shoulders.

Suddenly he saw that Bertha's clothes lay in his hands. He didn't
dare to open them—or perhaps these were no longer his hands, but
iron rings . . .

Translated by T. ZANDBANK